

INGLIZ DISKURSIDA HIKMATLI SO‘ZLARNING O‘RNI

Ishmetova Feruza Maratovna

Urganch RANCH texnologiya universiteti

Lingvistika (ingliz tili) 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20353663>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2026

Accepted: 21st May 2026

Published: 22nd May 2026

KEYWORDS

diskurs, hikmatli so‘zlar, ingliz tili, pragmatika, semantika, kommunikativ vazifa, paremiologiya, nutq madaniyati, lingvokulturologiya, ekspressivlik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada ingliz diskursida hikmatli so‘zlarning o‘rni, ularning lingvistik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Hikmatli so‘zlar inson tafakkuri, madaniyati va hayotiy tajribasining qisqa hamda mazmunli ifodasi sifatida diskurs jarayonida muhim kommunikativ vazifani bajaradi. Tadqiqot davomida ingliz tilidagi hikmatli so‘zlarning semantik xususiyatlari, nutqdagi ta‘sirchanlik darajasi hamda badiiy va publitsistik matnlardagi qo‘llanishi o‘rganiladi.

Kirish. Til inson tafakkuri va ijtimoiy munosabatining asosiy vositasi hisoblanadi. Nutq jarayonida inson o‘z fikrini aniq, ta‘sirchan va obrazli ifodalash uchun turli til birliklaridan foydalanadi. Shunday birliklardan biri hikmatli so‘zlardir. Hikmatli so‘zlar xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasi, falsafiy qarashlari va ma‘naviy qadriyatlarini mujassamlashtirgan qisqa, lo‘nda va mazmunli iboralardir.

Adabiyotlar sharhi. Diskurs va hikmatli so‘zlar masalasi tilshunoslikda ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. Xususan, T.A. van Dijk, N. Fairclough, V. Mieder kabi olimlarning ilmiy ishlari ushbu yo‘nalishda muhim manba hisoblanadi.

T.A. van Dijk diskursni ijtimoiy va kommunikativ hodisa sifatida talqin qilib, unda til birliklarining pragmatik vazifasiga alohida e‘tibor qaratadi. N.Fairclough esa diskursning madaniy va ideologik jihatlarini o‘rganib, hikmatli iboralarning jamiyat tafakkuriga ta‘sirini ko‘rsatadi.

Paremiologiya sohasida faoliyat olib borgan V. Mieder hikmatli so‘zlarni xalq donishmandligining ifodasi sifatida baholab, ularning kommunikativ va tarbiyaviy funksiyalarini tahlil qilgan.

O‘zbek tilshunosligida ham hikmatli so‘zlar va paremiologik birliklar masalasi yuzasidan Sh. Rahmatullayev, N. Mahmudov, Sh. Safarov kabi olimlar ilmiy tadqiqotlar olib borganlar. Ularning ishlari hikmatli so‘zlarning semantik va pragmatik xususiyatlarini ochib berishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Muhokama va natijalar. Ingliz diskursida hikmatli so‘zlar kommunikativ jarayonning muhim elementi sifatida keng qo‘llanadi. Ular nutqning ta‘sirchanligini oshirish, muallif yoki so‘zlovchining munosabatini ifodalash, tinglovchini ishontirish hamda axloqiy xulosa chiqarishga undash vazifalarini bajaradi. Ayniqsa, badiiy adabiyot, siyosiy nutq, publitsistik uslub va kundalik muloqotda hikmatli so‘zlarning ahamiyati katta.

Diskurs nazariyasi nuqtai nazaridan hikmatli so‘zlarni o‘rganish til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni aniqlashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ingliz diskursida hikmatli so'zlar bir necha asosiy funksiyalarni bajaradi.

1. Kommunikativ funksiyasi. Hikmatli so'zlar nutqni qisqa va ta'sirchan shaklda ifodalash imkonini beradi. Masalan:

"Knowledge is power."

"Time is money."

Mazkur birliklar qisqa bo'lsa-da, chuqur mazmunni anglatadi va tinglovchiga tez ta'sir qiladi.

2. Tarbiyaviy funksiyasi. Ko'plab hikmatli so'zlar insonni axloqiy qadriyatlarga undaydi. Misollar:

"Honesty is the best policy."

"Actions speak louder than words."

Bu kabi birliklar insonni halollik, mas'uliyat va to'g'ri xulqqa chaqiradi.

3. Pragmatik funksiyasi. Diskurs jarayonida hikmatli so'zlar tinglovchini ishontirish yoki ma'lum fikrni kuchaytirish uchun qo'llanadi. Siyosiy nutqlar va publitsistik maqolalarda bu xususiyat ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi.

4. Estetik funksiyasi. Badiiy matnlarda hikmatli so'zlar nutqning obrazlilik va emotsional ta'sirchanligini oshiradi. Ular muallif uslubining muhim elementi sifatida xizmat qiladi.

5. Lingvokulturologik funksiyasi. Hikmatli so'zlar xalqning mentaliteti, urf-odati va madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. Masalan:

"The early bird catches the worm."

Mazkur hikmat ingliz xalqining mehnatsevarlik va vaqtni qadrlash kabi fazilatlarini ifodalaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, hikmatli so'zlar ingliz diskursida nafaqat til birligi, balki madaniy va pragmatik fenomen sifatida ham muhim o'rin egallaydi.

Xulosa. Ingliz diskursida hikmatli so'zlar muhim kommunikativ, pragmatik va madaniy vazifalarni bajaruvchi til birliklari hisoblanadi. Ular nutqning ta'sirchanligi va obrazlilikini oshirish bilan birga, xalqning hayotiy tajribasi va axloqiy qadriyatlarini ham ifodalaydi.

Tadqiqot natijasida hikmatli so'zlarning kommunikativ, tarbiyaviy, pragmatik, estetik va lingvokulturologik funksiyalari aniqlandi. Shuningdek, ular ingliz tilining semantik boyligini namoyon etuvchi muhim paremiologik birliklar sifatida baholandi. Shu sababli hikmatli so'zlarni diskurs nuqtai nazaridan o'rganish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Van Dijk T.A. *Discourse and Context*. – Cambridge University Press, 2008.
 2. Fairclough N. *Language and Power*. – London: Longman, 1989.
 3. Mieder W. *Proverbs: A Handbook*. – Westport: Greenwood Press, 2004.
 4. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. – Cambridge University Press, 2003.
 5. Rahmatullayev Sh. *O'zbek tilining frazeologik lug'ati*. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
 6. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2008.
 7. Mahmudov N. *Til va nutq*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007.
- Cook G. *Discourse and Literature*. – Oxford University Press, 1994.